

Apponyi és a sajtó

Írta: Rákosi Jenő

A modern világnak semmiféle intézménye nem duzzadt meg úgy, nem nőtt oly hatalommá, nem tud oly közvetlen hatást gyakorolni emberekre és államokra, oly termékenyítőt és félelmeset, mint a sajtó. Sem iskola, sem egyház, sem parlament nem gyakorol oly közvetlen befolyást a gondolkozásra, sőt mindezek az intézmények nem lehetnek el a sajtó segítségével. Igazi nyilvánosság is csak általa van. Mondhatni, hogy egy nemzet erkölcsége, vagy erkölcstelensége egyenes arányban van sajtója erkölcsével, vagy erkölcstelenségével.

A sajtó pedig ikertestvére a szabadságnak. Az egyetemes világgondolat méhéből születtek. Mindkettő egészségének és életének feltétele a rend, a törvény s az igazság. Mind a három együtt és egyik se külön. Mert a rendet jelenti a törvény, a törvény igazságos uralma, s ez a szabadság; a sajtó pedig a rendben a szabadság öre, pajzsa és biztosítója. A visszaélés pedig egyfelől a sajtóval és a szabadsággal, másfelől a renddel s a törvénnyel, kikergeti a kormányzástól s a társadalomból az igazságot és készíti a forradalmat, a beteges állapot lázát, paroxizmusát, amely szenvedéseket idéz a nemzetre és rájuk hozza a halál veszedelmét.

Most itt arról kellene elmélkedni, hogy a legtöbb nép nem tudja, nem meri, vagy nem akarja a sajtó s a szabadság rokon problémáját úgy megoldani, hogy ez a gyönyörű ikertestvérpár békén és boldogan és boldogítva lakozhassék közöttünk. De ez nagy téma és összefügg azzal, hogy az emberek kezében minden megromlik és e helyen nekem más ma a feladatom. Az tétetett penzumommá, hogy egy áldásos és díszes alkalomból, Apponyi Albert gróf éveinek nyolcvanadik fordulóján írjak róla, kapcsolatban a sajtóval. Ez természetesen azt je-

lentené, mint látja ő a sajtót, mint látja a sajtó őt; mily hatást tett az ő pályájára a sajtó és mint befolyásolta az ő szereplése a sajtót.

Ez azonban éppen énnekem igen súlyos feladat, Az én újságírói hosszú életem úgy folyt le, hogy soha sem jutottam nagy vezérállamférfiaink bizalmas körébe. Én fiatal, ábrándos koromban megkonstruáltam magamnak egy nemzeti programot» amelyet a kiegyezési frontszolgálatom után egyetlen törvényemmé tettem s mely ebbe az egyetlen szóba foglalható össze: *magyarság*. Módszeremet három szóba foglaltam: *magyarul, magyarosan, magyarán!* És lemondtam mindenről, ami másokat a közéleti szereplésben vonz és kecsegtet. Kizárólag ezt kívántam szolgálni, mint író és újságíró és mint semmi egyéb ezen kívül, így történhetett meg rajtam, hogy teljes újságírói függetlenségem mellett, akárhányszor tiltott viszonyok gyanújába keveredtem. Már *Gyulay* Pál gyakran évődött velem, hogy hétfőn radikális vagyok, kedden konzervatív, szerdán demokrata, csütörtökön arisztokrata, pénteken kormánypárti, szombaton antiszemita, vasárnap filoszemita. Mert mindent, pártot, politikust, egyházat, iskolát, törvényjavaslatot, művészetet, színházat, még a helyes« írást is a magyarság érdeke szempontjából ítélt meg és kezeltem, így történt, mikor a *mérsékelt ellenzéket* Apponyi Albert átvitte a *nemzeti politika* ösvényeire, én fújtam a trombitát és vertem a nagydobot, úgy, hogy akkortól fogva a koalícióig azt a híreket terjesztették, hogy én vagyok Apponyi leibzszurnalisztája, pedig neki kitűnő újságírói voltak a pártjában, én pedig akkor se tartoztam párthoz, sem az övéhez, se máshoz. És így történt, mikor a koalíció után én megmaradtam az általános titkos választójog ellen addigi fegyverzetemben és a harcban Tisza István gróf mellé sodródtam: Tisza bérence lett a nevem.

Én mindig egy pontban, deákpárti alapon, a nemzeti magyar politika álláspontján álltam s amint a politika örvénylett körülöttem, mindig az adott pillanatban oda csatlakoztam, ahol felfogásom szerint ez ideálom érdekeinek tudtam szolgálatot tenni. Így lett részem abban a kiváló tisztességben és így jutottam ahhoz a szerencséhez, hogy nem kevés éven keresztül Apponyi Albert gróf nemes, tiszta és ideális céljai szolgálatában forgattam fegyverem. Mivelhogy pedig magamnak személyes céljaim nem voltak, nem is jutottam el az ő közelebbi kör-

nyezetébe, sem az ő bizalmasai közé, se a pártjával összeköttetésbe. Nincsen is személyes benyomásom arról, hogy mily viszonyban volt ő a maga újságíróival, akik a pártlapját írták és szerkesztették s országos párthíveit irányították. Azt kell gondolnom, hogy közte és újságírói gárdája közt szoros baráti viszony volt. Nemcsak politikai barátság állt fenn köztük, hanem oly bensőbb lelkirokonság és kölcsönös megértés is, amelynek sokkal többnek kellett lennie, mint újságírói viszonynak a politikai vezér és hírlapírói között. Hiszen az Apponyi-párti újságírók élén oly férfiak jártak, mint *Kovács* Albert ref. teológiai tanár, *Grünwald* Béla, az Akadémia érdemes tagja, történétíró, *Günther* Antal, utóbb a koalíció alatt igazságügyminiszter, majd a Kúria elnöke és *Ábrányi* Kornél, korának egyik legérdekesebb és legszellemesebb írója, mint társalgó káprázatosan kedves és elmés, mint költő kortársai közt kiváló és eredetiségével az iskolából élesen kiemelkedő. Ezek mind nemcsak az újságban képviselték Apponyi Albert politikáját, hanem a mi tehetségünknel, képességeinknél s egyéni súlyuknál fogva természetes is, vele együtt csinálták is. És kétségtelennek kell tartanom, hogy elhatározásaira, politikája alakulására döntő fordulatoknál megfelelő befolyást tudtak rá gyakorolni. Hiszen Apponyitól magától születésénél, családi hagyományainál és céltudatos nevelésénél fogva tán éppen az ellenkezőjét várta a világ annak, amit tőle nyert, egy szép és dicső és nem rövid s ma még befejezésre sem jutott pályafutás eredményeképen. A legvonzóbb stúdium lenne tán vizsgálni ezt, hogy miképpen lett abból az Apponyiból, ahogy több, mint ötven éve először kiállított a nyilvánosság elé, az az Apponyi, aki csodálatosan szép és nagy arányokban ma előttünk áll anélkül, hogy ma is megállott volna emelkedésében. Bizonyos, hogy fejlődésének titka Istentől van, aki a mustármagot lelkébe plántálta és bizonyos, hogy kifejlődésének munkáját maga végezte szellemi, erkölcsi és lelki kiválóságai fegyverzetében. De nem kevésbé bizonyos az is, hogy azok a férfiak, akiket a gondviselés melléje adott, mint párthívei, mint írói és újságírói nem csekély hatással lehettek arra, hogy államférfiúi képe úgy alakuljon ki, ahogy kiformalódnak láttuk és ahogy teljességében ma is szemléljük, noha érezzük, hogy zsenije zenitjét tán elérte, de szerepének, pályafutásának még emelkednie kell.

E vázlatos megjegyzések még vázlatnak is hiányosak volnának, ha ide nem írnám, hogy Apponyi Albert, bár mindenkor kész volt egy-egy újságnak, amely hozzá fordult, szolgálatára lenni, újabban maga is igen élénk részt vesz az újságírásban. Hazai és külföldi lapok egyre-másra közlik mostanában az ő cikkeit, melyek, mint szónoklatai, tiszta, világos, átlátszó és szabatos okfejtésükkel, minden bonyodalmas kérdésnek lényegére való vetköztetésével, a gondolatoknak csodálatosan egyszerű és éles kontúrjaival, a jelenségeknek jellemzetes összefoglalásával és törvényük kivonatával és végül az igazságosság törhetetlen tiszteletével megannyi államférfíui dokumentumok és a napiérdekű cikkek átlagából messze kimagaslanak. Gondolom, e fokozott újságírói tevékenységét az magyarázza, hogy most nem órára, nem pártokról, nem pártszempontokról van szó és nem szorosán vett belpolitikai kérdésekről, melyekhez való viszonyának megállapítására régen az ő és pártja országgyűlési működése elég volt. Most európai vonatkozásaiban kell Magyarországot tárgyalni, még pedig a gonosz és kártékony béke által teremtett új Európa, az újon alakult államok viszonyaival szemben. Vezércikkei ugyanazt a célt szolgálják, melyet genfi és általában külföldi beszédei. Egyébként, valamint a szónoklat nem egyéb, mint műfaj, csak a sokasághoz szabott vezércikk, azonképen a vezércikk az egyes emberekhez intézett szónoklat. A kettő egészen rokon műfaj. A szónoklat a hallgatók vezércikke; a vezércikk a magányos olvasó szónoklata.

Ebben a könyvben az olvasó számára minden oldalról iparkodnak illetékes tollak felmutatni egyik legnevezetesebb és fényes tehetségeivel kortársai közül kiemelkedő magyar nagyságot. Apponyi Albertnek azonban egyik legjellemzőbb vonása a következő.

A magyar sajtó úgyszólván az ő szereplő idejében, a 67-iki kiegyezés óta élte gyors és csodás kifejlődésének rakoncátlan, zabolátlan fiatalságát. Es élt ez a sajtó a fiatalság minden hibájával is bőven. Apponyi Albert gróf pedig ennek, a fiatalságában szinte kicsapongó sajtónak, úgyszólván állandóan a kereszt-tüzeiben élt. Egyfelől céltáblája az orthodox hatvanheteseknek, Tisza Kálmán és miniszterelnöki utódainak, másfelől a negyvennyolcas és negyvenkilences ellenzék körül csoportosult minden

radikális iránynak, mint a középben haladó nemzeti politika vezére. Sortüzeket adtak le rá innen is, onnan is. De az ő impozáns egyéniségének integritása, céljainak önzetlensége, eszközeinek tisztasága és lojalitása mindig bizonyos tartózkodásra kényszerítette úgy parlamenti ellenfeleit, valamint a sajtót és bár néha súlyos személyeskedéssé fajult a harc: Apponyi Albertre ezekből a mérgezett nyilakból nem lőtt soha senki egyet sem. Mikor mint fiatal ember először lépett a politikai arénába, még gyanakvással fogadták, Akkor kormánypart és ellenzék szinte versengett a liberális jelző dicsőségéért, ő pedig, mint az ókonzervatív párt ifjú, kiválasztott gladiátora látszott leszállni az arénába és még a kormánypárton is, amelybe a konzervatívek be voltak olvadva, sokan sanda szemmel nézték az Apponyiak érdekes ivadékát. Lassan, mintegy lépésről-lépésre, úgyszólván a viadal közben bontakozott ki vezérségre predestinált egyénisége és úgy fejlődött ki az a köztisztelet személye, az az elismerés nagy képességei iránt, mely országos tekintéllyé alakult. Ő rá betű szerint illik, hogy *crescivit eundo*, ő mindig csak fölfelé tudott menni és ma van hírének, dicsőségének, országos tekintélyének és Európa tiszteletének a zenitjén mint ember, mint államférfiú, mint szónok és mint — újságíró is.

A főváros egyik belvárosi terét díszítette fel az ő nevével. Ezen a téren áll két szobor: a Werbőczyé és Pázmány Péteré. Mily elmés játéka a véletlennek, amely históriáinknak e három kongeniális és lélekben is rokon alakját a harmadiknak még életében a főváros szívében összehozta. A két szobor és az Apponyi emléktábla alá nem e férfiak nevét kell írni, hanem az egyik szoborra ezt: *Törvény*; a másik szoborra ezt: *Magyarság*; s az emléktáblára: *Alkotmány*.

Ha pedig e sorok olvasója azt találja, mire idáig ért, hogy amit olvasott, az nem felel meg a cikk címének s az ő várakozásának, akkor sajnálkozva ki kell jelentenem, hogy teljesen igaza van. Az én várakozásomnak sem felel meg, de megfelel az én képességemnek és annak a szomorú körülménynek, amelyet már cikkem elején bevallottam, hogy voltaképen én sem tudok többet Apponyi Albertnek a sajtóval való viszonyáról, mint bármely más szorgalmas újságíró honfitársam. Arra pedig mindennapi munkám, sajnos, nem ad módot rá, hogy mint bűvár temet-

kezzem e vonzó tárgyba s összeszedjem a lehetőség szerint e vonzó és dicsőséges életnek idevágó részeit. Így hát bocsánatot kérek az olvasótól is, Apponyi Alberttől is, akit arra kérek, tekintse e gyenge kísérletemet változhatatlan szeretetemnek személye és hódolatomnak nagysága iránt.